

Kuidas kool meid sooliselt kõnetab?

Tiiu Kuurme

Kõik muutub kiiresti. Ühiskondlikust foonist

- **Piiride hajumine sugude vahel** – sugude piirid kui tõlgenduse küsimus; kõik on tehtav; sekkumine bioloogilise soo piiridesse
- **Muutused töömaailmas** – haritud naine kui ühiskonna ressurss; minnakse õppima põliseid meeste alasid; ent puudub vastupidine liikumine: naiste alad jäävad veelgi meestevaesemaks; süveneb ametialane sooline segregatsioon
- **Naiste lisandunud võimalused ja uuenenud kuvand** - põhjalikult muutunud naise positsioon, muutunud ühiskonnapoolsed ootused, naiste ligipääs võimaluste maale. Uus naine. Ka argielu võib elada loominguliselt.
- **Kultuuride feminiseerumine kui megatrend** – individualismiajastu kultuuriline ideaalsubjekt käitub feminiinselt: analüüsib ennast, väärtustab suhtlemist, vaatleb oma võimeid, tundeid, tundmusi, treenib oma isiksust jne. Töö on talle eneseteostuse areen. Naistel on megatrendis privileeg.

Mingis mõttes naiste asend halvaneb

Eesti

- Suhtumine feminismi on Eestis rõhutatult pilkav, mitmedki arvamusliidrid on avalikult asunud halbades arengutes süüdistama feminismi
- Feminismi kui mõtteviisi positsioonid nõrgenevad vastavalt sellele, kuidas ühiskondlikes väärtustes domineerib **üha enam jõud ja võim.**
- Naiselikult pehme lähenemine ehk **dialoogilisus** kaotab oma väärtust. Tundub, ka **võrdõiguslikkuse diskursus**
- Teadusmaailmas on hästi rahastatud need teadused, **kus meeste ülekaal, pehmed ja humanitaarsed hääbuavad alarahastuses**
- Naise hääl pole endiselt kuuldav, ent järjest enam leidub naisi ühiskondlike liikumiste eesotsas.

Laiem vaade:

- **Võimu nägu on endiselt meessoost**
- Meestele kuulub võim finantsmaailmas, teadus- ja tehnikakompleksides ning äris **ehk seal, kus paiknevad ressursid**
- Kuigi võimuorganites on naisi rohkem, jääb neile sotsiaal- ja hariduse pool, **kus küsitakse ressursse, mitte ei jaotata neid**
- Rutiinselt arvatakse, et mees annab institutsioonidele autoriteedi ja usutavuse (õpetajate streigi liidrid)
- **Naiste positsioon otsustajatena on muutumas:** loodetakse, et naised toovad kaasa uue poliitilise ja võimukasutuse stiili, avatuse, kuulamise, dialoogi, argipäeva vajaduste tunnistamise. Need ootused ei pruugi täituda.
- **Tundub, nad on toonud kaasa ka kuulekuse**

Võrdõiguslikkuse küsimus püsib jätkuvalt päevakohane

- Ühelt poolt on sugude kord muutumises: naised on individualiseerunud isiksusteks.
- Sugu pole siiski kaotanud kultuuri, ühiskonda ja sotsiaalset korda organiseerivat jõudu. Järempatriarhaalses ühiskonnas on selle mõjud vaid varjatunud,
- **On jätkuvalt põhjust vaadelda haridusasutuste igapäevapraktikaid**, kuidas harjumuspärased rutiinid põlistavad võimusuhteid ja kanduvad edasi töömaailma valikutele ning hoiakutele.
- **Sotsioloogias pole keskseks küsimus, kas ja mida saavad naised meestest vähem, vaid milliste ühiskondlike struktuuride abil nende teisejärgulisust toodetakse ja säilitatakse (Ervin Goffman)**
- **Kool on koht, kus konstrueeritakse idee normaalsest lapsest.** Kuigi mitte ainus koht, seda enam peaks kool toimima maailma mõtestamise abilisena

Normaalsus kui kasvatusese surveprintsip

- Distsiplinaarsed institutsioonid kui modernismi looming (Foucault). Siin võrreldakse, eristatakse, hierarhiseeritakse, standardiseeritakse, tühistatakse, karistatakse
- **Läbi distsipliini kehtestab end normi võim, seda on ka soostereotüübid ühiskonnas**
- **Formaalseks jäänud võrdsus** võib anda pahupidi efekti ja normi jõudu tugevdada
- Soost tuleneb erinev kohtlemine ning vastavad kogemused. **Sugudele on suunatud erinevad ootused ehk poiste ja tüdrukute, meeste ja naiste normaalsuse kuvand on erinev.**
- Et kõik kulgeks "normaalselt", selle üle valvavad lapsed ise, piirates, alavääristades, pidurdades üksteist
- **KOOL KÕNETAB POISSE JA TÜDRUKUID ERINEVAL VIISIL**

Rahvusvahelistest uuringutest

- **Soost lähtuvad erinevat suhtumist on vaatelejad-uurijad leidnud järgmistes kooliargipäeva aspektides:**
- Õpetajate hoiakud ja suhtumised
- Hääle ja ruumi kasutus
- Õppekirjandus
- Kooliedu erinev iseloom
- Tunded koolis
- Õpetaja sugu ja positsioon

Õpetajad peavad loomulikuks, et...

- ...tüdrukud hoiduvad **avalikest sõnavõttudest ja vestlusest**
- ...poisid on **kärsitud ja nendega tuleb arvestada**
- ...poistele antakse **rohkem aega ja ruumi**
- ...poisid vajavad **rohkem tähelepanu**
- **Tavalisus** on poiste ja tüdrukute jaoks erineva sisuga

Järeldusi:

- Tüdrukutele meeldib rohkem **vait olla ja õppida**
- Poisid on **huvitavamad ja andekamad**
- **Kool sobib tüdrukutele rohkem**

Hääle, aja ja ruumi kasutamine on erinev

- Poisid täidavad **klassi häälekasutusest** 2/3
- Vaikne tüdruk ja häälekas poiss on kooli normaalsus
- Vaikne ja kooliedukas poiss on **nohik**
- Häälekas poiss sümboliseerib **jõudu, võimu, liidripositsiooni**
- Poiss aitab õpetajal liigselt häält pruukivat tüdrukut korrale kutsuda

Aeg ja ruum

- Poisid võtavad **rohkem ruumi**
- Poisid **paiknevad ruumi keskel**
- Tüdrukute ruumis liikumist **kontrollitakse rohkem**
- **Õpetaja ajast** kulub suurem osa poistele
- Tüdrukute **koolikorra**le mittevastavat käitumist märgatakse rohkem
- Tüdrukute pinged ja konfliktid on **nähtamatud**, poiste omad **märgatavad ja häälekad**
- Poistega **kurjustatakse rohkem** ja neid **alavääristatakse**

Kummagi kooliedu tõlgendatakse erinevalt

- Tüdrukutele on kooliedu tähtsam, poisid pigem püüavad seda varjata
- Mehelikkuse kuvand ei sisalda akadeemilist edukust
- **Kooliedu ei muuda kummagi sotsiaalset staatust paremaks**
- *Kui poiss õpib hästi, on ta andekas, kui tüdruk õpib hästi, on ta usin*
- Tüdrukute kooliedu on nähtud kui **probleemi**, poiste edutust on **heroiseeritud**
- Poiste ja tüdrukute ebaõnne mudelid koolis on erinevad: **poiste ebaõnn on kärarikkam ja märgatavam**

1990.aastail tekkis *failing boys* diskursus, sisuks poiste viletsamad akadeemilised saavutused ja vastuseis koolile. Meie põhikoolist väljakukkujaist on poisse 2/3

Siit tekkis hoiak, et **feminiinne kool survestab ning diskrimineerib poisse: PÄÄSTKE POISID!**

Kooliedu ja edukus elus

- „**Kolm on koolipoisi number**“
- Koolis ebaedukal tüdrukul on märkimisväärselt vähem väljavaateid hilisemaks eduks kui poistel. Kui temast just ei saa atraktiivse välimusega suunamudija
- Jätkuvalt on naiste päralt madalamalt tasustatud töökohad ja kitsamad karjäärivõimalused
- Eestis on suurim palgalõhe kõrgharitute seas
- Kuulekuse probleem

Üleskutsed: kool tuleb poistele teha huvitavaks.

Viimastel aegadel: tüdrukutel on paremad hindelised saavutused enamustel aladel

MIKS?

Tunded koolis

- **Ratsionaalsusele suunatud koolis** on tunded tagaplaanil ja neist ei räägita
- Õpilased jäävad enamasti oma tunnetega üksi
- Nn. tunnete valitsemise õpetamine on osa kooli ühiskondlikust võimukasutusest: *tunded on valed ja eksitavad: kõigest emotsioooooon!*
- **Poiste tunded on nähtavamad**, tüdrukutel vaoshoitumad
- Poiste **igavus, vastumeelsus ja tüdimus** põhjustavad õpetajatele rohkem probleeme
- Nähtamatuks jäävad poisid, kes oma tunnetes on vaiksed ja üksi
- **Tüdrukule on nutmine lubatud, poisile mitte; sellest võib saada tema toimetulekustrateegia**
- **Vajkiv käsulause koolitüdrukule on: kohaneda, vaikselt välja kannatada, mitte vastu rääkida**

Nüüd on toimumas nihe: nn vaimse tervise probleemid on epideemilise ulatusega

Ettekujutus normaalsest poisist ja tüdrukust

- **Poisid** – segaduse tekitajad, lapsikud, impulsiivsed, võistluslikud, kärsitud, andekad, piiride lõhkujad
- **Tüdrukud** – vaiksed, hästi käituvad, küpsemad, taluvad rutiini, ei lahenda kõrgema tasandi probleeme, ei jaga täppisteadusi, täidavad meelsasti reegleid

Kui tüdruk õpib hästi, siis on ta usin; kui poiss õpib hästi, siis on ta andekas

Soovitud poiss ja soovitud tüdruk:

- **Soovitud poiss** – häälekas, vaba, heade lugude rääkija, humoorikas, bravuurne, reibas, sotsiaalne, julge, aktiivne
- **Soovitud tüdruk** – vaikne, enda välimuse eest hoolitsev, häält talitsev, abivalmis, usin, õpib headele hinnetele, vaikib tagasihoidlikult oma edust (**õpihiir**)

Nõue vastata kooli nõudmistele on rohkem suunatud tüdrukutele

Mida peavad koolilapsed eneseksmõistetavaks?

Eelmise kümnendi keskpaik, vastajaid 649 kümnest üldhariduskooli 7., 8., 10., 11. klassidest

Palusime lõpetada lause:

- *Poiss/tüdruk on parem olla, sest....*
- *Poisi/tüdruku puhul on koolis täiesti normaalne, kui ta..*
- *Mees/naine olla on parem olla, sest...*

Poiss olla on parem...

- **Väited koondusid:** *poistele on rohkem lubatud, poistele on väiksemad ootused, poistel on huvitavam elu.*

Poisid kirjutasid oma sugu silmas pidades, et nende käitumise piirid on laiemad, nad **võivad rikkuda norme, ületada piire ja teha asju, mis muidu pole viisakad.**

Saab rikkuda seadust; saab teha ükskõik mida; võid teha rohkem asju mida ise tahad; võib lollitada niipalju kui tahad ilma et keegi viltu vaataks; kui sina teed väikese rumaluse, siis sulle antakse andeks;

Tüdrukud poistest: *Meestele on seatud vähem moraalseid piiranguid ning nende halba käitumist ei taunita ühiskonnas nii palju kui naistel; tüdrukud ei või selliseid asju teha nagu poisid; kui poiss teeb mingit pahandust vms, ei ole sellest midagi; põhjendatakse tema tegevust sellega, et ta on poiss; võid halvasti käituda, keegi ei küsi mis sul viga on.*

Lubatavused ja vabadused on nii poiste kui tüdrukute kirjapanekutes poiste jaoks oluliselt suuremad:

- **Poisid:** ... ei pea järgima nii pingsalt ühiskonna norme ja on jõudu rohkem; ühiskond ei suru peale nii palju norme; saab vabamalt käituda, ilma, et sind imelikult vaadatakse;

Ja koolis: saab vabamalt käituda, ilma, et sind imelikult vaadatakse; siis on vabam tunne; võid olla täiesti iseseisev; poistel on kuidagi vabam elu koolis; poisina olles on mul rohkem võimalusi võibolla

- **Väärib märkimist ühe poisi ütlemine:** *siis saab oma peaga mõelda*
- **Tüdrukud:** ... poistele on lubatud asjad, mis tüdrukutele pole, nad suudavad oma sõna rohkem maksma panna; kõik on vabam, poisid saavad endale lubada rohkem, kuna nad on poisid

Välised ootused. Nii poiste kui tüdrukute poolelt rõhutati tugevalt sootuks väiksemaid väliseid ootusi tüdrukutega võrreldes (13)

*Ei ole nii palju kohustusi; poistele pannakse tavaliselt madalamad ootused ning poistel on ka lihtsam; **ma olen liiga laisk, et olla tüdruk**; poistelt ei oodata nii palju.*

Väiksemad välised ootused puudutasid peamiselt **õppimist ja hindeid**

...Poised: sinust ei loodeta nii palju; sinult ei oodata nii palju kui tüdrukutelt; siis ei eeldata sinult midagi; ei nõuta nii palju; ei eeldata nii suurt huvi õppetöö vastu; meiega ollakse heldemad; siis vanemad ja õpetajad saavad aru, kui sa ei ole mõnes aines hea; ei eeldata nii suurt huvi õppetöö vastu; kui ei viitsi õppida, on see loomulik.

Tüdrukud: Neid võetakse tõsisemalt; poistelt nõuab ühiskond vähem kui tüdrukutelt ja poistel on elus rohkem võimalusi; poistesse suhtutakse rohkem kui iseseisvatesse; nad vastutavad rohkem enda eest; nende tegemisi ei hinnata nii karmilt; neilt ei oodata sellist perfektsust nagu tüdrukutelt; neile andestatakse kergemalt

Tüdrukud toovad esile hoopis suuremad koolipoolsed ootused tüdrukute suhtes, mõni neist iseend korrale kutsuvalt:

...pahaks tuleks panna, kui tüdruk on laisk ja lohakas, ülbe; talt oodatakse vaid viite rodu, sest ta on ju ikkagi tüdruk; enamasti peavad tüdrukud väga perfektsed välja nägema; tüdrukutele vaadatakse karmima pilguga käitumise ja muu osas; ta ei tohi lasta ringi erinevate meestega.

Poiste elu on huvitavam

- **Poiste** kirjapanekutes kordusid: *lahedam elu, huvitavam elu , kergem elu , rohkem võimalusi ja vabadusi*
- **Elu on huvitavam:** *oled tugevam ja mitte nii igav elu; elu on põnevam; saad tegelda palju ägedamate asjadega; poiss on lahedam ja uhkem olla.*
- **Elus on rohkem võimalusi:** *sul on rohkem avatuid uksi elus; mul on rohkem võimalusi ennast tõestada; meest usaldatakse ühiskonnas rohkem ja potentsiaal elus läbi lüüa on suurem.*
- **Elu on kergem:** *vähem kohustusi; vähem jamamist; ei ole nii palju muresid; ma ise olen poiss ja arvan, et poiste elu on ikka kordades kergem, kui tüdrukutel; on vähem muresi kui tüdrukutel on; on vähem asju, mille pärast muretseda.*

Tüdrukute eelistest

Kultuurilise ilminguna tõusis esile: "Tüdrukutel on eesõigus" **nende nõrkuse tõttu.**

...tüdrukutesse suhtutakse viisakamalt; hoitakse rohkem, koheldakse õrnemalt; mul on teatud eelised ning austus; tüdruk olla on ilus; tüdrukutel on rohkem huvisid ja neid hoitakse vanemate poolt rohkem; sinust arvatakse paremini; sind koheldakse paremini, kuna arvatakse, et sa oled nõrgem; pere paneb tüdrukut rohkem tähele, tüdrukut kaitstakse ohtude eest; tüdrukuid austatakse rohkem; minu vastu ollakse viisakad; antakse asju kergemini andeks; ei kohelda nii karmilt; tüdruk on nõrgem sugupool; see armas tähelepanu, uste lahti tegemine; tüdrukuid usaldatakse rohkem; sulle ei panda pahaks vahel murdumist ja emotsionaalsust.

...õppimine istub tüdrukutele paremini; tüdrukud on usinamad õppijad; neil jääb rohkem õppimist pähe e. haridust on rohkem; siis viitsitakse rohkem õppida; tüdrukutel on suurem soov õppida; poisid ei võta õppimist väga tõsiselt.

Nii poisid kui tüdrukud tunnistavad tüdrukute paremat suhtumist kohustustesse

- **Poisid:** neil hakkab süda valutama, kui midagi tegemata; nad on vahest rohkem täiskasvanumad; tüdrukud on korralikumad kui poisid; nad on lihtsalt perfektsed; tüdrukud on kohusetundlikumad, siis on vähem laiskust; nemad ei ole nii lohakad
- **Tüdrukud:** tüdrukud on viisakamad; tavaliselt on tüdrukud kohusetundlikumad; tüdrukud hoolivad oma tulevikust ja teavad, millega riskivad; tüdrukud sattuvad vähem pahandustesse; nad on korralikumad; enesekindlamad ja püüdlikumad; tüdrukud on vapramad ning tublimad; tüdrukud on enamuses hoolivamad; tüdrukud on parema käitumisega; tüdrukud on mõistlikumad ning ilusamad; tüdrukud on kohusetundlikumad

Poisi/tüdruku puhul on normaalne...

POISID

...igasugune normide rikkumine:

...tunnikorra rikkumine, puudumised, ropendamine, vastuhakk õpetajatele, jooksmine, lärmamine, füüsiline vägivald ja mitmete pahede harrastamine.

43 noormeest tõstis esile poiste häälekasutuse, nende seas 19 noormeest pidas normaalseks ropendamist. 30 noormeest arvas, et igasugune lollitamine, lollid naljad ja must huumor on poiste puhul normaalsed, 23 noormeest tõid välja reeglite rikkumise, keelatud asjad, ebaviisakuse ning muud pättused ja sigadused. 12 noormeest pidas normaalseks kodutööde tegemata jätmist ja 9 puudumist. Halvasti õppimine on normaalne 8 noormehe jaoks, sest kolm on ju koolipoisi hinne.

Vaid 14 noormeest tõid esile ka normaalsuse positiivseid pooli nagu hästi õppimine, teiste aitamine, viisakus, kooli kodukorra järgmine, aktiivsus ja sportlikkus.

Poisi normaalsus näeb välja nii:

Tüüpiline normaalsuse kirjeldus teema all: tunnikorra rikkumine

Viskab vempe; teeb krutskeid; lollitab ja teeb pahandust; mängib lolli; lollid naljad; musta huumori naljad; naljatab kõigi ja kõige üle; viskab nalja üle klassi; päev otsa teeb rõvedaid nalju; teeb tunnis nalja; naerab kõigi ja kõige üle; teeb mõne keelatud asja; rikub reegleid; saab jamaga hakkama; saab sigadusega hakkama; sattub pahandustesse; ulakusi teeb; teeb sigadusi ja saadab kõiki kuhu tahab; käitub vahel ebakorrektselt; lõhub kooli vara; ropendab; pruugib jämedat kõnepruuki; karjub ja lärmab; räägib valjemal toonil; jutustab; käsib tüdrukutel vait olla; on närviline ja kakleb; sügab mune

Tüdruku puhul on normaalne:

- **Tüdrukutest** lõpetas selle lause tervelt 236. Normipärane käitumine pälvis äramärkimist 73 tüdruku poolelt, hästi õppimine 40 poolelt:
- *On vaikne ja tal on alati kõik tehtud; õpib viitele ja käitub ilusti; õpib hästi ja käitub viisakalt; õpib viitele ja on eeskujulik; käib väga korralikult riides, õpib korralikult, on vaikne, viisakas, väga kunstlik; käitub nagu õpilane ikka; õpib võimetele vastavalt, on hooliv ja austab teisi, õpib ja täidab koolikohustusi; õpib, täidab oma kohust, suhtleb kaaslastega; on korralik ja õpib, aga vahepeal võib rääkida sosistades; on lihtne ja korralik tüdruk*
- Ühe **poisi** poolelt: *Kogemata teeb ette terve nädala kodutöö*

Tüdrukud panevad end maksma

Normaalne tüdruk hakkab poiste rumalustele ja arvamustele vastu; surub oma arvamust peale ning käitub liiga tähtsalt; ütleb välja oma arvamuse ja kaitseb seda; on laia silmaringiga; kasutab oma eesõigust poiste ees või kui ta meigib end vahetunnis; ta arvab, et ta on võrdne kõikide teiste inimestega selles koolis; üritab teistest erineda.

Kokkuvõtlikult

- Nii tüdrukud kui poisid olid poiste paremuse suhtes sama meelt ehk tajuvad olukorda sarnasel viisil
- Esil on poiste piire ületav ja elu sisukust järele prooviv võimalusteala, tüdrukute puhul pälvib tähelepanu nende tõsisem ellusuhtumine ning normipärasus
- Poiste puhul oli fookuses nende tegevus, elu ja olemine, tüdrukute puhul vastavus aktsepteeritud hoiakutele ja käitumisele
- Poiste puhul tõusis esile nende **elukvaliteet**, tüdrukute puhul nende elus **läbilöömise strateegiad**

Poisi ja tüdruku normaalsus koolis

- Tüdruku normaalsus näib kirjeldavat institutsioonis **normatiivset ja heakskiidetud** ning poisi normaalsus **institutsioonile vastanduvat** käitumist.
- Normi rikkumine on paljude poiste jaoks saanud ise normiks, mis on samas hinnang koolile: kooli ise ja sellega seotud tegevused pole tõsiseltvõetavad
- Tüdruk olemine ongi institutsiooni norm. Siit arvatavalt pärineb väide, et kool (loe: allumine) sobib tüdrukutele. Õpilase rolli feminiinne iseloom.
- **Simone de Beauvoir: naine on igavene õpilane.** Paradoksaalselt on naise ajalooline kohtlemine ebaküpse ja õpetust vajava olendina kujunenud kooli tingimustes tüdrukute küpsemaks suhestumiseks koolist saadavatesse teadmistesse

Mees/naine on parem olla

- **Mehe parema positsiooni** võtavad kokku **võim, suuremad võimalused, sõnaõigus, kõrgemad kohad, kergem elus läbi lüüa**
- Laiem ühiskonnapoolne suhtumine väljendus **poistel** märksõnadega võetakse tõsisemalt, hinnatakse rohkem, rohkem lubatud, meeste sugu on väärtuslikum, ning **tüdrukutel**: neid võetakse tõsisemalt, neil on kergem, rohkem lubatud, antakse andeks, peetakse võimekamaks.
- Üks tüdruk pidas naise paremuseks, et *sinult ei oodata midagi erilist panustamises ühiskonda*. Kaks tüdrukut naiste ühiskondlikku eelist pisut teises võtmes: *naisi võetakse järjest rohkem tõsisemalt; naised ei ole enam kodukanad*;

Töömaailm

- Õpilased tajuvad, et meeste parem positsioon ja suuremad lubatavused ühiskonnas on seotud nende eelisega olla ühiskonna avalikus elus rohkem hinnatud ja paremini makstud.

...meestel on suuremad võimalused saada tööd, neil on paremad ja juhtivad töökohad, nende karjäärivõimalused on suuremad ja saadakse rohkem tunnustust. mehi eelistatakse mitmetesse ametitesse, neil on ägedamad töökohad ja kõrgemad ametikohad ning paremad karjäärivõimalused. Samas ka toodi välja, et meeste tööd on raskemad.

- Tüdrukud tõstsid esile oma soo kergemat ja leebemat elu, ei ole ootusi karjäärile, ollakse rohkem kaitstud ja puudub surve raha teenida
- Neli tüdrukut nägid ka naise paremat suhtumist töösse: naised on rohkem haritumad ja võtavad tööd tõsisemalt; nad on ambitsioonikamad, pürgivad rohkem oma eesmärkideni
- **Naiste tööde puhul räägiti haridusest, meeste tööde puhul palgast.** Haridust nähakse naise puhul töö saamise tingimusena ning mehe puhul mitte.

Erialasid lõimiv projekt: *Poisid ja tüdrukud koolis ja elus* – 16 tudengi tehtud intervjuud ja nende analüüs (2023)

- Kaheksast noorest intervjueeritavast kuus arvas, et poistele ja tüdrukutele on koolikeskkonnas määratud äärmiselt erinevad ootused. Näiteks toodi esile asjaolu, et **tüdrukutelt oodati üldiselt paremaid õpitulemusi kui poistelt.**
- „Et tüdrukud peavad ikka olema hästi tublid ja eeskujulikud ja kui nad õpivad hästi, siis on hästi, sest tüdrukud ongi ju tublid. /.../ kui poiss õpib kehvasti, siis noh, see nagu ongi nii, see on andeksantav./.../” – SV20 (n)
- Lisaks headele hinnetele kõneles kolm noorukit ka sellest, kuidas **tüdrukutelt oodatakse koolis ka suuremat eeskujulikkust.** Üks intervjueeritavatest meenutas oma kooliajast situatsiooni, kus grupp poisse ning tütarlaps tegid rumalusi, ent vastutus ja süü langes üksnes tüdrukule — **poiste puhul peetakse seesugust käitumismaneeri tavapäraseks ja andestatavaks.**
- „/.../ Õpetaja nägi seda ja tuli ja ta katkestas meid ja tõmbas mind koridori ja ütles, et see ei ole ühele neiule kuidagi sobilik /.../” – IL22 (n)

- Kui kõneldi üldiselt suhtumisest koolilastesse, kerkis mitme intervjuueeritava jutust esile veel fakt, et **poiste puhul eeldatakse märksa vähemal määral vastutustundlikkust ja organisatoorsetes tegevustes kaasa löömist**. Üks 20-aastane intervjuueeritav tõi esile, kuidas tüdrukuid suunatakse palju sagedamini tegutsema klassivanema või õpilasesinduse liikmena (SV20–N). Seevastu koolipoiste puhul tuli esile nende omadus võtta kohustusi teisejärgulisena, kuna vastavad stereotüübid on juba aastakümneid ühiskonnas levinud.
- *„Poisse vaadatakse pigem kui naljategijaid ja kedagi, kes ei võta palju asju tõsiselt. /.../ Mõlemad saavad teha ja olla mõlemat, kuid stereotüübid jäävad alati alles.” – LV17 (n)*

Koolimälestustele eelnenud küsimustele vastates väitsid kõik, et mitte sugu, vaid su individuaalsed võimed ja tublidus määrab kõik su elus

Üliõpilaste lood

Kirjeldage mõnd juhtumit, kus sugu hakkas teie elus midagi teie jaoks määrama

Lugusid 40 ringis, peamisteks motiivideks: vahetegemine poiste-tüdrukute vahel, ebavõrdsed suhted kodudes, töömaailma ebaõiglus, emade tõrjumine töölevõtmisel, poiste eelistamine, suuremad lubatavused poistele, ebastandardsete noormeeste diskrimineerimine, poiste domineerimine, tüdrukute ärakasutamine koolitööde tegemisel jne.

Poiste ja tüdrukute vahel vahetegemine

- “Õpetaja pöördumine õpilaste poole oli vägagi erinev. Tüdrukutega rääkis õpetaja väga malbelt, hääletoon oli vaikne ja rahulik, aga pöördudes poiste poole, siis tema olek, hääletoon muutus koheselt rangemaks. Poiss, keda pidin jälgima, vajus nagu mingisse kookonisse. Tal tekkis tõrge õpetajaga suhtlemisel, mõnikord keeldus kaasa töötamast, hakkas isegi karjuma.”
- “Õpetajal oli justkui omaette eesmärgiks panna tüdrukutele „ühtesid“, kui nad polnud jõudnud kodus kirjaniku elulugu pähe õppida. Minu arvates õpetaja nautis poistelt saadavat heakskiitu, mida ta sai tüdrukute alandamise arvelt. Samuti nautis ta seda võimu, et ta sai öelda tüdrukutele halvasti, rõhuda nende südametunnistustele. Kui mõelda sellele, mis üleüldiselt kirjanduse tunnis toimus, siis nägi see välja umbes niimoodi, et õpetaja naeris poiste naljade peale, mis olid kohati väga seksistlikud ning tegi ka ise nalja neile vastu. Tüdrukud pidid istuma vagusi ning ei tohtinud midagi õpetaja silmis lubamatut teha, sest sellele järgnes koheselt halb maine õpetaja silmis.”

Poisi halb õppeedukus stereotüüpse käitumisega kaasa mineku nimel

„Mu poja jaoks oli õppimine oluline ning ta nautis edu ja tunnustust. Edu kestis kuuenda klassini, kui olime sunnitud vahetama kooli, sest meie kodukool pandi kinni. Poeg ja tütar asusid õppima ühte väikelinna gümnaasiumisse. Üsna kiiresti selgus, et poja uutel klassikaaslastel puudus õppimise vastu huvi ja selleks, et gruppi sulanduda oli vaja saada kolmesid ja kahtesid, tema õppeedukus langes. *Ta õppis teadlikult halvemini selleks, et mitte langeda kaaslaste naerualuseks.*“

Poiste eelistamine tunnustamisel ja konkurents

“Igal kevadel soovis vallavalitsus koolilt mai lõpus parima põhikooli lõpetaja nime, et lõpuaktusel kellelegi nimeliselt tänukingitus üle anda. Mäletan ühte aastat, mil lõpuklassi oli jõudnud lend, kus oli läbi aastate stabiilselt viitele õppiv tüdruk. Ta ei olnud mingi üliandekas, kuid oli kohusetundlik ja õpiharjumusega, piisavalt lahtise peaga, mitte lihtsalt tuupur. Samas polnud ta ka mingi lihtsalt kuulekas oma arvamuseta tüdruk, ta oli tegutseja ja koolielus kaasalööja. Samas klassis oli ühe õpetaja poeg, kes ka enam-vähem vieline olnud, mitte küll kõik veerandid läbivieline, kuid aastahinded paistsid viied tulevat. Tema oli ka lahtise peaga. Tema esitatigi. Ilmselgelt oli mõnel õpetajal eelistus poisi kasuks lihtsalt sel põhjusel, et ta on poiss. Vaat kui tubli, poiss ja viied! Tüdruku puhul peeti seda „normaalseks“.”

- *“Läksin klassiõpetaja eriala sisseastumiseksamile. Minuga koos kandideeris ka klassivend keskkoolist, kelle õpitulemused siiani ei olnud positiivsed. Kuid selgus tõsiasi, et Õpetajate Seminari õppima võeti klassivend ja mina jäin ukse taha. Nüüdseks on palju vett merre voolanud ja möödunud on rohkem kui kakskümmend aastat. Minu tunne on siiani sellele seigale mõeldes trotslik. Eelkõige põhjustab seda fakt, et eelnevalt nimetatud noormees lõpetas küll kooli ja sai klassiõpetaja diplomi, kuid sellel ametil ei ole päevagi töötanud. Seevastu mina ei jätnud jonni ja üritasin järgmine aasta uuesti ja olen siiani õpetaja ning enda tööga väga rahul.”*

Tüdrukute ärakasutamine õppimisel

„Pühapäevaõhtul, kui mu õpimapp valmis oli, tegi mu noormees minu tööst cöypaste'i, asendas mõned sõnad teiste samatähenduslike sõnadega ja sai ka oma mapi valmis. Kui mapid õppejõult tagasi saime, oli tema hinne suurepärane, minul aga väga hea. Aga see oli alles algus, sarnaseid lugusid juhtus hiljem palju kordi, kus mina tegin musta töö ära, tema tegi cöypaste'i ja sai parema hinde ning mulle oli pandud kommentaariks, et töö on millegipärast väga sarnane ühe teise tööga. Põhjusel, et poisse on õpetajakoolituses vähe, hoitakse neid seal eriti. Antud juhul leidis kinnitust, et poisse peetakse tähtsamateks ja väärtuslikumateks, huvitavamateks ja intelligentsemateks.“

Ebastandardse noormehe diskrimineerimine

„Indrek oli nagu tavaline poiss, sõitis jalgrattaga mööda tänavaid, mängis teiste poistega luurekat, kiusas tüdrukuid jne. Peale selle oli tal aga üks suur saladus. Nimelt käis ta aeg-ajalt salaja minu juures nukkudega mängimas. Ise ta alati manitses mind, et ma ei tohi mitte ühelegi elavale hingele sellest rääkida, sest muidu teda hakatakse narrima ja memmekaks pidama ning öeldakse, et ta on nagu tüdruk. Mina olin juba tolel ajal vaikse loomuga ja oskasin saladusi pidada. Mulle tegelikult meeldis, et ta minuga käis nukkudega mängimas. Talle meeldisid igasugused nukuriided ja ka minu pabernukkudele tegi ta ise riideid. Ma pidin hiljem teistele tüdrukutele valetama, et minu ema oli need riided teinud“

Poisse kuulatakse rohkem

„Minu tähelepanek puudutab kõrgkooli töötajate suhtumist nais- ja meesoost üliõpilastesse. Olen mitmel korral olnud tunnistajaks olukordadele, kus meesoost üliõpilasi kuulatakse rohkem ehk nende hääl on mõjuväim. Pigem surutakse läbi meeste ettepanekuid ning nende kriitikat võetakse tõsisemalt. Naise puhul kohtab suhtumist, et nad ongi emotsionaalsemad ning küll nad maha rahunevad. Üks osa sellest on kindlasti tingitud üldisest suhtumisest poistesse haridussüsteemis, et nendel on raskem ja neid tuleb rohkem aidata, kuid ma pakun, et teine osa tuleneb just soolisest tasakaalutusest antud kõrgkoolis. Levib üldine arusaam, et mehi on vähem neid tuleb hoida ja pingutada selle nimel, et need vähesedki välja ei langeks“

Kõneldut kokku võttes

- **Patriarhaalne süsteem elab noorte teadvuses tugevalt**, ehkki vastavuses ideoloogiaga peetakse sugusid võrdseks.
- **Norm on tüdrukute jaoks järgimiseks, poiste jaoks aga selle piiride lõhkumiseks**: kohati on koolinormide rikkumine ise normi staatuses, see segab õppimast neid, kes seda sooviksid
- **Ootuste paradoks ehk ümberpööratud ootused** – kui koolis olid poistele ilmselgelt väiksemad ootused, siis ühiskonnas ja töömaailmas on vastupidi – meestele on suuremad ootused
- **Riskid ühiskonna tasandil**. Vähema haridusega mehed saavad ühiskondlikult olulisematele positsioonidele – see olukord võib tingida asjatundmatuid otsuseid, halvemal juhul asjatundmise enese, seega ka nii hariduse kui harituse nõude devalveerumise.

- **Ühiskonna jaoks kaduv meeste intellektuaalne potentsiaal.** Jätkuvalt püsib olukord, kus poisid ei tule keskkooli, langevad ulatuslikult rohkem koolidest välja ning ülikoolides on suur ülekaal naissool.
- **Hästi õppinud tüdruk kui risk.** Püüdliselt omandatud haridus *ei pruugi soostereotüüpse enesekuvandi mõjul anda tüdrukutele kaasaandeks avarat maailmapilti, kui on kogetud end sõltujana.* Ka ei pruugi siit kaasa saada laiemat eetilist enesemääratlust (mida mu tegevus teistele põhjustab?) kui orienteerutakse vaid naisele ettenähtud rolli ja instruksioonipäraste tööülesannete piires
- Enam on ruumi valikutel, algatustel, enese muutmisel. Minasuse piirid on laienenud koos isikliku vastutuse ja lisandunud ebakindlusega. **Eneseks saamise väljakutse puudutab eriti naisi.**

- On teada, et **psühhosomaatilised häired ja masendus** puudutavad enam tütarlapsi. Siit üks mõtlemapanev mõttekäik soome uurijailt.
- *Masendus on isiklikku enesemääramist rõhutav ühiskonna toodetud ebapiisavuse haigus, läbipõlemine eneseks saamise käigus. Masendus kulgeb käsikäes iseeneseks olemise otsingutega. Masendus tundub olevat vastutuse ja ootustele mitte vastamise haigus, järelmodernismi tunnusjoon. Ebameeldivate tunnete nagu viha, ebapiisavus, häbi, süütunne, lootusetus, tühjus käsitlemise tehnikad on osa neoliberalistlikust valitsemisest, nagu oleks mingi võimulolijate salaliit tootnud need viisid süsteemi sujuvaks säilimiseks. Naised on psühhotehnikate ideaalne tarbijaskond*

Mis oleks hädavajalik?

- Kogu ühiskonna hea käekäigu nimel **tuleb taastada noormeeste lugupidamine kooli, hariduse ja selle tõsiseltvõetavuse vastu**: haridus mitte kui formaalne sund, vaid kui isiksuse sisemine kvaliteet
- Tüdrukuteni vaja viia äratundmine: **ettenähtud normatiivsest tublidusest on vähe, et olla inimelu eesmärgiks**. Ka tüdrukud ja naised vastutavad oma tegude ning otsuse eest, ning selleks ei ole kuulekus süsteemile, ning hoopiski mitte ettekirjutatud stereotüüpidele